

INTERDISCIPLINARNI PRISTUP EDUKACIJI I PLANIRANJU PROSTORA OTOKA

Tihomir Jukić, Kristina Perkov

Tihomir Jukić

Kristina Perkov

Sveučilište u Zagrebu Arhitektonski fakultet

Fra Andrije Kačića Miošića 26, 10000, Zagreb

tjukic@arhitekt.hr

kperkova@arhitekt.hr

<https://www.doi.org/10.17234/9789533791968.13>

Uvod

Tema otočnosti, otoka i njihovog razvoja sve više dobiva na značaju te je postala neizostavna i aktualna tema u okviru nastavnog procesa Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ova tema obuhvaća različite aspekte te se provodi kroz raznolike oblike i modalitete, uključujući redovitu nastavu, izborne predmete, ljetne škole, terenska istraživanja, sudjelovanje na znanstvenim skupovima te objavljivanje publikacija i znanstvenih radova (Jukić, Krce-Miočić i Vukić, 2019).

U procesu edukacije budućih arhitekata, urbanista i prostornih planera već se duže vrijeme ističe važnost interdisciplinarnog pristupa, odnosno stavlja se naglasak na uključivanje i povezivanje različitih disciplina kako bi što kvalitetnije pristupili različitim zadacima i izazovima. Interdisciplinarni pristup, nazvan „interdisciplinarni edukacijski model planiranja održivosti otoka“, integrira temu otočnosti u taj proces te je dodatno produbljuje.

Otočnost, pitanja zaštite i gospodarskog razvoja otoka postale su osnovom edukacijskih urbanističkih radionica i interdisciplinarnih ljetnih škola. Kroz interdisciplinarni edukacijski model, s posebnim naglaskom na održivost otoka, postiže se dublje razumijevanje kompleksnih problema i izazova s kojima se oni

susreću. Ovaj model dodatno se proširuje kroz suradnju različitih disciplina i institucija, stvarajući sveobuhvatniji pristup sagledavanju budućeg razvoja otoka.

Počeci aktivnijeg pristupa izučavanju prostora otoka kroz urbanističke radionice

Unatoč povremenom pojavljivanju otoka kao teme u procesu edukacije budućih arhitekata, urbanista i prostornih planera (poput radionica koje su se bavile Elafitima, Koločepom i Šipanom), znatno aktivnije i sustavnije izučavanje otočnih prostora započelo je prije otprilike deset godina, preciznije 2012. godine, kao odgovor na službeni, tj. zakonski početak procesa legalizacije bespravno izgrađenih zgrada.

Tema sanacije prostora nakon provedenog postupka legalizacije, kao neizostavnog dijela cjelovitog postupka unapređenja prostora, bila je zanemarena u samom postupku i pratećoj zakonskoj regulativi. Stoga se htjelo upozoriti na njezinu važnost, te se upravo stavio naglasak na tu temu u kontekstu edukacije studenata - budućih arhitekata, koji će nakon završetka svog obrazovanja aktivno sudjelovati u sličnim procesima.

Želeći dati svoj doprinos temi, nastavnici Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu organizirali su urbanističku radionicu o sanaciji prostora unutar kolegija Katedre za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu pod nazivom *Urbanistička radionica II – planiranje naselja*. Kao konkretni okvir za primjenu, izdvojen je i odabran otok Vir, čiji prostor je značajno pogođen problemom bespravno izgrađenih objekata stoga je postao i sam simbol bespravne gradnje. Njegova specifična situacija poslužila je kao osnova za dublje istraživanje i razmatranje praktičnih rješenja za probleme povezane s nelegalnom gradnjom.

Osnovni zadatci i ciljevi bili su istraživanje, preobrazba i unapređenje prostora otoka nakon provedenog postupka legalizacije bespravno izgrađenih građevina na otoku, kao i istraživanje mogućnosti budućeg razvoja i upotrebe prostora unutar vremenske projekcije od 10 do 15 godina. Bilo je potrebno ponuditi nove koncepte i vizije razvoja otoka koji će promijeniti postojeću negativnu sliku otoka Vira kao otoka slučaja prema održivoj slici razvoja otoka.

Prije samog rada s mentorima prethodilo je detaljno upoznavanje s otokom. Organiziran je obilazak u kojem je sudjelovalo 120 studenata pod vodstvom 12 nastavnika. Rezultati urbanističke radionice, izraženi kroz projekte i prezentacije studenata, predloženi su lokalnoj samoupravi i stanovnicima Vira. Kasnije su ti rezultati bili predstavljeni i u Zadru, u Kneževoj palači, putem prezentacija i okruglog stola koji je okupio predstavnike sveučilišne zajednice, lokalne samouprave te stručnjake iz različitih interdisciplinarnih područja.

Slika 1. Terenski obilazak otoka Vira u sklopu urbanističke radionice „Prostorno uređenje otoka Vira“, akad. god. 2012./2013.

Izražavajući snažan interes za uređenje i unaprjeđenje područja zahvaćenih nelegalnom gradnjom te senzibilitet prema procesima koji će se razvijati u budućnosti, studenti su predložili raznolika inovativna rješenja skrbeci za razvoj i istodobno za zaštitu prostora. Jedan od zaključaka proizašlih iz ove radionice bio je da predloženi pristupi i modeli za sanaciju, koji pokušavaju dati odgovor na prepoznate probleme vezanih na legalizaciju bespravno izgrađenih građevina, vode prema konceptu heterotopije mjesta.

Pitanje sanacije bespravne gradnje također je postala i ključnom temom 4. Kongresa arhitekata¹, održanog 2013. u Osijeku, gdje su iznijeti zaključci tog procesa i istaknuta je nužnost provođenja sanacije. U sklopu kongresa organizirana je i velika izložba na kojoj su stručnoj javnosti predstavljeni rezultati urbanističke radionice, odnosno studentski projekti koji su nastali kroz sveobuhvatno sagledavanje razvoja otoka Vira.² Tema otoka također je dodatno istraжена te prezentirana na Znanstvenom skupu pod nazivom „*Otok Vir*“ održanom od 16. do 18. travnja 2015. godine, a koji je organiziran u suradnji Sveučilišta u Zadru, Općine Vir te grada Zadra.

¹ 4. kongres hrvatskih arhitekata, koji se pod simboličnim nazivom ZEMLJA, održao 27. - 29. rujna 2013. u Osijeku.

² U sklopu 4. Kongresa arhitekata otvorena je i izložba: „ISTRAŽIVANJE, PREOBRAZBA I SANACIJA PROSTORA OTOKA VIRA“; izložba studentskih radova Diplomskog studija AF, akad. god. 2012./2013, Katedra za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu; promocija knjige studentskih radova.

Interdisciplinarni pristup edukaciji na primjeru otoka

Nakon serije uspješno realiziranih prethodno spomenutih urbanističkih studentskih radionica, koje su se bavile temom otoka i koje su bile neodvojiv dio redovitog akademskog programa pri Katedri za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, uslijedilo je dublje ispitivanje iste tematike putem razvijanja i implementacije inovativnih oblika obrazovnih aktivnosti.

Unutar formata ljetne škole te cjelovitog projekta nazvanog „Zadar 2020“, postavljeni su različiti zadatci i istraživačke teme fokusirane na područje Zadarske županije i Grada Zadra. U sklopu četverogodišnjeg projekta „*Povijesna središta, suvremeni grad i održivi turizam*“, planirana je provedba četiri interdisciplinarnih arhitektonsko-urbanističkih radionica.

Pod nazivom „Zadar – grad i otoci“ (Zadar 2018.), od 24. do 30. kolovoza 2018. u Zadru je održana treća u nizu interdisciplinarnih arhitektonsko-urbanističkih radionica. Njen temeljni cilj bio je unaprijediti interdisciplinarno razumijevanje prostora putem analize odnosa između grada i otoka. Postavljen je niz različitih zadataka i tema usko povezanih sa srednjodalmatinskim otocima i temom otočnosti, s posebnim fokusom na otoke Ugljan, Dugi otok i Molat, svi smješteni unutar zadarskog arhipelaga.

Projekt „Zadar 2020“ proistekao je iz ravnopravne suradnje dvaju različitih sveučilišta: *Sveučilišta u Zadru* i *Sveučilišta u Zagrebu*. Organizatori i proveditelji ovog projekta su: *Odjel za turizam i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zadru* te *Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, s posebnim osvrtom na *Katedru za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažno uređenje* te *Studij dizajna*.³ Ova suradnja omogućila je korak naprijed u odnosu na tradicionalne modele edukacije. Razvijen je i testiran model interdisciplinarnog učenja putem studentskih radionica ukorijenjenih u lokalnoj zajednici sa svrhom poticanja programskog, projektnog i dizajnerskog razmišljanja.

Postavljen je niz relevantnih pitanja proizašlih iz planerskog konteksta: jesu li otoci u zadarskom akvatoriju danas dovoljno integrirani u urbani život grada, kao i u širu strategiju razvoja cjelokupnog područja, te u kojoj mjeri se grad oslanja na potencijale otoka, kao i obratno. Što se tiče zadarskog arhipelaga, naročito u kontekstu ranije spomenutih otoka, ključna pitanja koja su dominirala raspravama obuhvatila su: prometnu povezanost, sve sadržaje potrebne za kvalitetni život, arhitektonsku harmonizaciju s okolišem, zadovoljstvo stanovnika i turista, kao i dinamiku različitih događanja i aktivnosti.

³ Voditelji Interdisciplinarnih radionica bili su: prof.dr.sc. Tihomir Jukić, prof.dr.sc. Božena Krce-Miočić i prof.dr.sc. Feđa Vukić.

U sklopu intenzivnih stručnih rasprava i tematskih diskusija, stavljen je naglasak na specifične teme koje su poslužile kao fokusi: društveni aspekti / urbanističko planiranje / zakonodavni okviri / politički kontekst, sanacija i revitalizacija prostora otoka, s ciljem obuhvaćanja što većeg broja slojeva relevantnih za promišljanje daljnjeg razvoja i povećanja kvalitete života na ovim otocima.

Slika 2. Gostovanje stručnjaka specijalista različitih područja i njihov rad sa studentima u sklopu rada na urbanističkoj radionici „Zadar – grad i otoci“ (Zadar 2018.)

Odnos Grada Zadra i njegovih otoka

Cilj odabira različitih otoka unutar zadarskog arhipelaga i specifičnih lokacija koje su bile predmetom analize tijekom interdisciplinarne arhitektonsko-urbanističke radionice bio je dublje istražiti različite modele interakcije između grada i otoka s obzirom na različite modele upravljanja njima.

Analizirajući različite modele upravljanja, identificirano je tri različita pristupa:

- Jedinstvena lokalna uprava na cijelom otoku (Dugi otok)

Dugi otok predstavlja primjer otoka s jedinstvenom lokalnom samoupravom, što olakšava donošenje planskih odluka i strategija razvoja, budući da se sve aspekte otoka obuhvaća jednim organizacijskim okvirom.

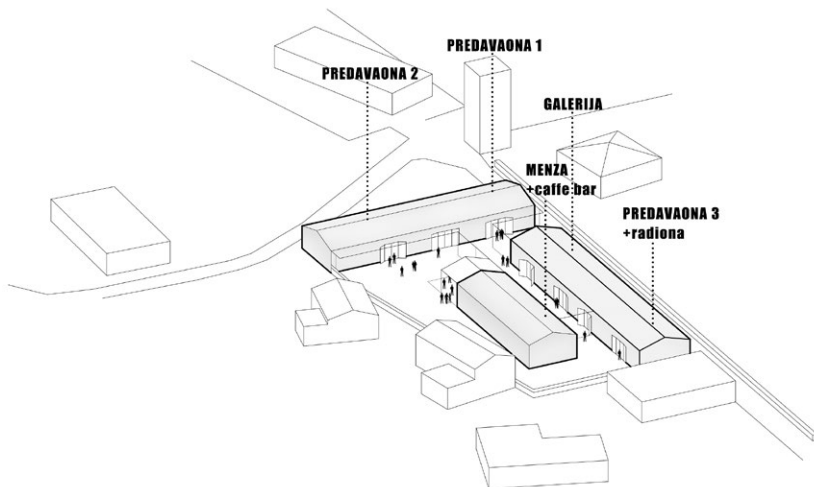
- Dijeljena lokalna uprava za segmente otoka (Općina Kali na Ugljanu)

Otok Ugljan, poput mnogih većih otoka, podijeljen je na više jedinica lokalne samouprave, kao što su Općina Preko, Općina Kali i Općina Kukljica. Ova administrativna podjela često predstavlja izazov prilikom donošenja koordiniranih odluka o razvoju otoka, jer svaka općina često promatra vlastiti prostor bez cjelovitog sagledavanja otočkog razvoja.

- Otok nema zasebnu lokalnu samoupravu već je dio grada Zadra (Molat) Otok Molat je uključen u administrativni okvir Grada Zadra.

Pomorski promet objedinjuje grad Zadar i otoke u jedinstven prometni i organizacijski sustav. Središte grada Zadra igra ključnu ulogu kao polazište većine putovanja. Današnji koncept povezivanja između Grada Zadra i otoka prepoznaje se kroz pomorski promet koji čini cjelovit i integrirani sustav. No, postavlja se pitanje je li današnji model povezivanja, koji se temelji na centralnom sustavu Grad-otoci, jedini mogući. Nova shvaćanja teorija povezivanja naselja primjenjiva su i na otoke. Primjerice, teorija rizoma (franc. *rhizome*) Deleuzea i Guattarija (1987) može se primijeniti na način da se umrežavanje događa na lokalnoj razini između pojedinačno izoliranih otoka, čime se postiže snažnija periferna povezanost između otoka i indirektno s gradom.⁴

Za razvoj i izgradnju ovakvog urbaniziranog arhipelaga, temeljita i sustavna analiza infrastrukturnih potencijala je ključna, uzimajući u obzir demografske i bioklimatske pokazatelje (Vukić i sur., 2017). Istodobno, politički i ekonomski akteri, urbanistički stručnjaci i lokalno stanovništvo igraju ključnu ulogu u oblikovanju smjera razvoja i promjena u fizičkom i simboličkom prostoru otoka.

Slika 3. Plan predviđenih sadržaja studentskog sela Molat – sadržajna transformacija napuštenog prostora vojarnje. Molat postaje središte susreta studenata, turista i lokalnog stanovništva, studentice Ema Dunkić i Ana Doljanin

⁴ Teoriju o rizomima (rizomu) kao proizvodu filozofske refleksije postavili su i temeljito razvili Gilles Deleuze i Felix Guattari na temelju studija koje govore o nehierarhijskom sustavu.

Uvažavajući suvremenu upotrebu otoka unutar zadarskog arhipelaga, istaknuto je tijekom interdisciplinarnih urbanističkih radionica da urbanistička rješenja usmjerena na efikasnom upravljanju kvalitetom ponude, naročito u uvjetima rastućeg razvoja turizma, moraju adresirati teme kao što su pristupačnost otoka, posebno u odnosu na Zadar, upravljanje otpadom, izbalansiran pristup pomorskom dobru s naglaskom na organizirane komunalne sustave i estetizaciju neuralgičnih elemenata u kaotičnoj urbanizaciji (Poljanec-Borić, 2019).

Grad Zadar, kao i drugi urbani centri, prošao je kroz intenzivne procese modernizacije koji nisu mimoišli ni druge veće dalmatinske gradove. Grad više nije samo tradicionalno definiran, već Zadar postaje svojevrsni grad-kolaž, kao što sugeriraju Rowe i Koetter u svojoj istoimenoj i ključnoj knjizi (Rowe i Koetter, 1984). Ovaj kolaž se također razvijao stihijski, uz povremene systemske urbanističke intervencije, pri čemu nisu obuhvaćeni samo ruralni krajobrazi već i otočki prostor. Kao što je ranije napomenuto, neki od otoka nemaju vlastitu lokalnu samoupravu, poput otoka Molata, kojeg su studenti urbanističke radionice detaljno proučavali i predlagali za njega različite razvojne projekte.

Interdisciplinarna studentska radionica je uspješno identificirala aktualne probleme i potencijale prostora otoka te ponudila raznovrsne projekte na različitim razinama planiranja prostora i gospodarskog razvoja. Na primjeru otoka Molata, naglasak je stavljen na transformaciju povijesno opterećenih područja, poput bivšeg fašističkog logora, u edukacijske i turističke projekte. Integriranje napuštenih vojarni na Molatu u sveučilišni centar za ljetne škole Sveučilišta u Zadru predstavlja inovativan pristup koji doprinosi revitalizaciji i održivom razvoju tog područja. Nadalje, projekt u mjestu Sali na Dugom otoku se usmjerio na revitalizaciju napuštenih industrijskih zgrada te uređenje obalnog prostora, uz cilj poticanja kvalitetne turističke ponude i gospodarskog rasta. Drugim projektom, na Dugom otoku, dan je prijedlog za kopneni ulazni info punkt u Park prirode Telašćica s glavne otočne prometnice. Naselje Kali na otoku Ugljanu, sa svojom duboko ukorijenjenom ribarskom tradicijom, također je bilo predmetom interesa. Studenti su osmislili projekte koji ističu identitet mjesta kroz preobrazbu obalnog i lučkog područja, s ciljem brendiranja naselja i otoka putem očuvanja autentičnosti i tradicije.

Izazov planiranja i razvoja otoka ogleda se u dvostrukom pristupu - gospodarsko-razvojnom i prostorno-planerskom, koji često nisu usklađeni. Administrativna fragmentacija i raznolike razine odlučivanja na području naselja, otoka, grada Zadra i Zadarske županije dodatno kompliciraju sustav planiranja. Ovakav pristup često dovodi do neusklađenog razvoja, gdje su parcijalni ciljevi i interesi prečesto suprotstavljeni, uz nedostatan angažman lokalnog stanovništva u procesima planiranja i razvoja. Slično, administrativna rascjepkanost i prevelik broj općina i gradova postaju prepreka u efikasnom prostornom planiranju cijele države, čime su i otočki prostorni razvoj i održivost narušeni.

Slika 4. Tlocrt novog rješenja zona i ambijenata na otoku Ugljanu u mjestu Kali - formirane su prostorne cjeline diferencirane prema aktivnostima, studentice Erika Filipan, Vinka Ivičić i Lea Longin

U okviru dominacije ekonomske logike, politički i ekonomski akteri ostvaruju najveći utjecaj, dok lokalno stanovništvo čini potencijal za budući razvoj. Međutim, i kod lokalnog stanovništva dolazi do promjena s vremenom (Bassand, 2007).⁵ Uz sve to odvija se i proces strukturiranja koji se odnosi podjednako na fizički, ali i na simbolički prostor kako grada, tako i otoka. Prisutna je međusobna interakcija i utjecaj fizičkog prostora otoka, prirodne i kulturne baštine, stanovništva i korisnika (Vukić i sur., 2017). Važno je istaknuti da je ostvarenje takvih zaključaka proizašlo iz primjene interdisciplinarnog pristupa edukaciji i planiranju prostora otoka, koji je omogućio aktivno sudjelovanje stručnjaka različitih struka i obrazovanja, kao i predstavnika grada i lokalnih samouprava.

Ova radionica nije samo istaknula probleme i potencijale otoka, već je ponudila konkretne projekte koji ukazuju na put ka održivom i harmoničnom razvoju. Njeni rezultati i modeli primjenjivi su ne samo na analiziranim otocima, već i na drugim sličnim područjima te nude mogućnost dubljeg razumijevanja i pristupa unaprjeđenju lokalnih zajednica i prostornog planiranja.

Akteri u procesu interdisciplinarnog pristupa edukaciji

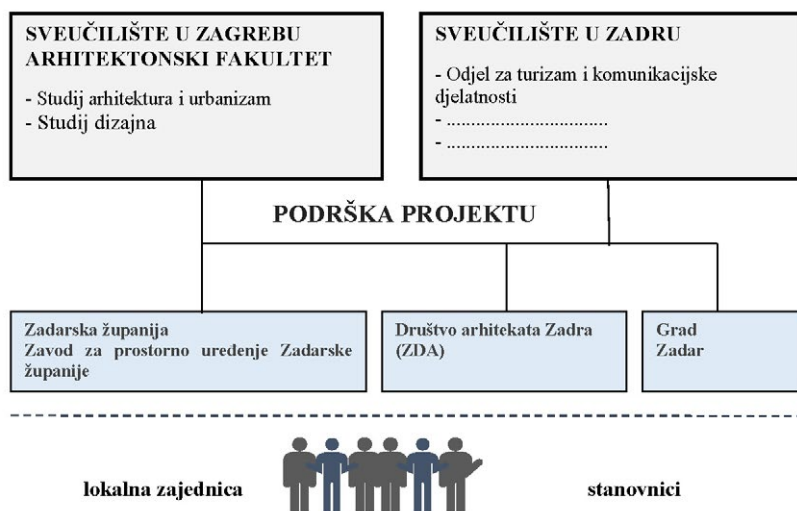
U brzo promjenjivom svijetu, nužno je prilagoditi politike obrazovanja kako bi odražavale suvremene zahtjeve. Interdisciplinarnost predstavlja važan pristup u današnjem obrazovanju, budući da teži rješavanju problema kroz kombinaciju različitih disciplina kako bi se postigli izvanredni rezultati u kontekstu društva znanja (Self, Baek, 2017). Takav pristup omogućuje primjenu inovativnih koncepata kako u teorijskom tako i u praktičnom okviru (Jukić, Krce-Miočić i Vukić, 2019).

Izuzetno važna komponenta uspješnog interdisciplinarnog pristupa edukaciji jest odabir sudionika. Kvalitetne rasprave koje vode do dubokih zaključaka i programskih rješenja ovise o dobro odabranim sudionicima. Ovaj čimbenik također je bio od ključnog značaja prilikom organizacije interdisciplinarne urbanističke radionice pod nazivom „Zadar – grad i otoci“. Važno je napomenuti da je cijeli projekt zaživio kao plod suradnje između *Zadarskog Sveučilišta*, konkretno *Odjela za turizam i komunikacije*, te *Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, posebno *Katedre za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažno uređenje i Studija dizajna*.

Na čelu ovog projekta i radionice nalazili su se stručnjaci iz akademske zajednice, uključujući profesore i istraživače s relevantnim stručnostima, te iz prak-

⁵ Došlo je do transformacije temeljnih demografskih činjenica, odnosno stanovništva, u složene suvremene kategorije koje M. Bassand opisuje kao kategoriju stanovnika-korisnika-građana.

tičnog sektora, kao što su urbanisti, arhitekti, stručnjaci za prostorno planiranje i dizajn. Njihov doprinos bio je neophodan kako bi se osigurala kvalitetna metodologija i dubinska analiza problema. Također, uključivanje predstavnika drugih odjela društvenih i humanističkih znanosti, koje je pozvao *Odjel za turizam i komunikacije*, odigralo je značajnu ulogu. Ovi akteri igrali su ključnu ulogu u oblikovanju i usmjeravanju projekta.

Slika 5. Organizacijski model interdisciplinarnog pristupa edukaciji (T. Jukić)

Također, lokalna samouprava imala je važnu ulogu u ovom procesu. Podršku, stručnu i organizacijsku, osigurali su s jedne strane *Društvo arhitekata Zadra (ZDA)*, dok su s druge strane sudjelovali *Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije* i *Grad Zadar*. Njihov uvid omogućio je praktičnu primjenjivost predloženih rješenja unutar konteksta grada Zadra. Ostvarivanje interdisciplinarne radionice, obilazak otoka zadarskog arhipelaga, terenski rad, konstruktivne rasprave i dijalog bili su mogući uz podršku sponzora.

Ključan element ovog edukacijskog modela bilo je uključivanje lokalnog stanovništva, odnosno otočana i njihovih predstavnika iz lokalnih zajednica. Njihova perspektiva, potrebe i sugestije osigurali su da predložena rješenja budu usklađena s realnim potrebama lokalne zajednice. Ova suradnja obuhvaćala je cjelokupni proces, od inicijalnih informacijskih razgovora, terenskog rada, prezentacija konačnih radova, do diskusija o postignutim rezultatima, prijedlozima i smjernicama. Tek putem ove dinamične interakcije bilo je moguće osigurati kvalitetne osnovne podatke, ali i dobiti konstruktivne komentare predloženih projekata i akcija.

Sve navedeno naglašava da je interdisciplinarni pristup edukaciji složen proces koji zahtijeva sinergiju različitih struka, sektora i aktera. Tek kroz njihovu usklađenu suradnju moguće je ostvariti sveobuhvatnu analizu, duboko razumijevanje problema i razvoj inovativnih rješenja koja će imati stvarni utjecaj na društvo i okoliš.

Zaključak

Prilikom analize edukacijskog modela održivog razvoja, njegove organizacije, sadržaja i provedbe, možemo zaključiti da na uspješnost značajno može utjecati čitav niz čimbenika. Kroz različite oblike edukacijskih modela, urbanističkih radionica i ljetnih škola, posvećeni temi otoka, dobiveni su dragocjeni uvidi u ključne aspekte koji su nužni za postizanje uspješnog edukacijskog procesa.

Uspjeh edukacijskog modela održivog razvoja zahtijeva interdisciplinarni pristup i prisutnost studenata, mentora te stručnjaka iz različitih disciplina kao što su urbanizam, geografija, ekonomija, marketing i sociologija. Važno je da teorijski dio bude temeljito razrađen i raspravljen, dok bi praktični dio trebao biti dodatno naglašen putem terenskog obilaska. Rad na terenu podrazumijeva ne samo upoznavanje s prostorom i njegovim fizičkim karakteristikama, već također potiče aktivni kontakt, razgovor i uključivanje lokalnih stanovnika i predstavnika lokalne samouprave. Finalni korak nužno obuhvaća prezentaciju istraživačkih rezultata kroz izložbe i predavanja lokalnoj zajednici, s ciljem poticanja dubokih rasprava i dijaloga.

Edukacijski model održivog razvoja postao je prepoznatljiv i sveprisutan, proširivši se čak i na druge kolegije unutar Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Glavni cilj ovog modela je iznjedriti buduće stručnjake koji su spremni za interdisciplinarni rad te aktivnu suradnju s lokalnom zajednicom. Osim toga, poželjno je da sudionici, kako studenti tako i predavači, dolaze ne samo iz različitih struka unutar iste institucije, već i iz drugih sveučilišta, fakulteta i institucija. Ova raznolikost dodatno je obogatila model te mu pružila kvalitetu i životnost potrebnu za postizanje autentičnih i vrijednih rezultata.

Proučavajući prostor otoka, posebice u kontekstu održivosti i unaprjeđenja, postavljeni su glavni ciljevi i prioriteti koji su potaknuli različite vizije budućnosti i raznolike scenarije prostornog razvoja otoka. Turizam na otocima često postavlja izazove za održavanje ravnoteže između turističkih aktivnosti i svakodnevnog života lokalnog stanovništva. U tom kontekstu, sukladno problemima i potencijalima, ključno je postaviti održivost i uravnoteženi razvoj kao temeljne smjernice što bi trebalo osigurati da lokalna zajednica na otocima nastavi živjeti kvalitetnije, a turizam zadrži poziciju ključnog, ali ne i jedinog gospodarskog čimbenika.

Krajem 20. stoljeća turistička motivacija za morem i suncem te prostorna i sezonska koncentracija, koja uzrokuje masovni turizam, počinje se pomicati prema vrstama turizma koji imaju neke druge, sezonski i prostorno manje osjetljive, motivatore kao što su kao što su gastronomija, kultura, prirodne atrakcije, zabava, adrenalin, nova iskustva itd. (Perkov i Jukić, 2018). Praktično iskustvo i interakcija postaju ključne komponente suvremenog turizma temeljenog na doživljajima. Sudjelovanje u različitim aktivnostima može biti aktivno ili pasivno, kao sudionik ili samo promatrač (Jukić, 2017). Učinak takvih aktivnosti je iskustven, emotivan i jedinstven. Uvjeti koji su nužni za postizanje tog učinka su prije svega privlačnost prostora otoka, njegova povijesna slojevitost i različiti scenariji događanja., izbjegavanje masovnih korisnika i istovremeno postizanje većeg broja korisnika različitih aktivnosti na različitim lokacijama otoka (Jukić, Krce-Miočić i Vukić, 2019).

Projekti predstavljeni lokalnoj zajednici trebaju biti utemeljeni na realnoj mogućnosti realizacije, te omogućiti postepeni razvoj kroz kraće ili duže vremenske okvire. Lokalno stanovništvo mora osvijestiti svoju ulogu u oblikovanju budućnosti otoka, te biti potaknuto na promjene koje su ne samo nužne, već i poželjne. Takva rješenja bi unaprijedila kvalitetu života stanovnika, dodatno obogatila ponudu otoka te otvorila nove prilike za održiv razvoj.

Ovaj rad pruža značajan doprinos ne samo u smanjenju izolacije i poboljšanju kvalitete života na otocima, već također ističe važnost potenciranja identitetskog sustava (Vukić, 2013) te kvalitetnijeg integriranja u ekonomski razvoj tog područja. Također, istraživanja i zaključci ovog rada, primijenjeni na područje otoka, imaju potencijal da se prošire na druge kontekste i područja. Uz malene prilagodbe, edukacijski model može poslužiti kao vrijedan alat za razvijanje održivih rješenja i unaprjeđenje kvalitete života u različitim lokalnim zajednicama. Ovaj rad naglašava važnost fleksibilnosti i prilagodljivosti takvih modela te otvara mogućnost za buduća istraživanja i primjene.

Ovaj model edukacije koji je izveden kroz radionicu „Zadar – grad i otoci“, ističe važnost interdisciplinarnog pristupa u obrazovanju te postavlja temelje za buduće primjene. Edukacijski model uključuje raznolike sudionike kao što su studenti, predavači i stručnjaci iz različitih disciplina. Ovaj integrirani pristup omogućava holističko razmatranje problema te potiče kritičko razmišljanje i multidisciplinarnu suradnju.

Literatura i izvori

- Bassand, M. (2007), *Cités, villes, métropoles: Le changement irréversible de la ville*. Lausanne: Presse polytechnique et universitaires romandes.
- Deleuze, G.; Guattari, F.L. (1987). *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. University of Minnesota Press Minneapolis London.

- Jukić, T. (2015). Saniranje prostora u funkciji dovršenja postupka legalizacije bespravno izgrađenih građevina – primjer otoka Vira, Znanstveni skup Otok Vir, Sveučilište u Zadru, Općina Vir, Zadar, Vir, 16. – 18. travnja 2015.
- Jukić, T. (2017). Revitalization of Local Community Public Space in a Tourist/Historic City. In: Jukić, Tihomir (edit.) *City Public Spaces - Tradition and Contemporary Needs*. Zagreb, Zadar: University of Zagreb; University of Zadar, p. 16-19.
- Jukić, T. (2018). Grad, otoci i održiv razvoj – može li i drugačije?, *Zadar – grad i otoci*, Zadar: Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Sveučilište u Zadru.
- Jukić, T.; Krce Miočić, B.; Vukić, F., (2019). Education Model for Experience Creation in Tourism / *Creating and Managing Experiences in Cultural Tourism* (Managing Cultural Tourism: A Sustainability Approach Vol. 1) / Jelinčić, Daniela Angelin ; Mansfeld, Yoel (ur.). Singapore: World Scientific Publishing, str. 85-98.
- Perkov, K. i Jukić, T. (2018). Interest for Historic City – Sustainable and Creative Interpretations of Heritage as a Precondition for Innovative Tourism. In: *Abstract book Heritage for planet earth 2018 - international symposium „Life Beyond Tourism“*, Presentations of World Heritage “Sites for Dialogue” & Courses of International Institute Life Beyond Tourism, Firenze, p. 22.
- Poljanec-Borić, S. (2019). Društveni deskriptori za urbanističku terapiju otoka Vira, u: *Grad i otoci - Zadar 2020* / Jukić, Tihomir (ur.). Zadar: Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Sveučilište u Zadru.
- Rowe K., Koetter F. (1984). *Collage City*, MIT Press, Cambridge Mass.
- Self, J. A., Baek, J. S. (2017). Interdisciplinarity in design education: understanding the undergraduate student experience. *International Journal of Technology and Design Education*, 27(3), 459-480.
- Vukić, F; Jukić, T; Podnar, I; Šarinić, J. (2017). Living Historical City Strategy: Sustainable Tourism as Creative Practice. Proceedings of the 6th International Conference of Arte-Polis Imagining Experience: *Creative Tourism and the Making of Place*. U: Silver, Christopher ; Marques. Lénia ; Hanan, Himasari ; Widiastuti, Indah (ur.). Singapur: Springer, str. 279-288 doi:10.1007/978-981-10-5481-5_27
- Vukić F. (2013.). Grad kao identitetski sustav (The City as an Identity System), University of Zagreb, „Zadar – grad i otoci“ (Zadar 2018.), *Povijesna središta, suvremeni grad i održivi turizam*, urednik: Tihomir Jukić, „Istraživanje, preobrazba i sanacija prostora otoka Vira “; izložba studentskih radova Diplomskog studija AF, akad. god. 2012./2013, Katedra za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu; promocija knjige studentskih radova - 4. kongres hrvatskih arhitekata ZEMLJA, 27. - 29. rujna 2013. u Osijeku

Sažetak

Interdisciplinarni pristup edukaciji je nužan kao osnova razumijevanja problema izoliranosti otoka, njihovog potencijala i kvalitetnijeg planiranja njihovog razvoja. Na takvim istraživanjima zadacima i projektima mogu se sagledavati najvažniji aspekti održivosti, od društvene, ekonomske do okolišne.

U Zadru je u zajedničkoj organizaciji Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Zadru održana interdisciplinarna arhitektonsko-urbanistička radionica od nazivom „Zadar – grad i otoci“ (Zadar 2018.), kao dio četverogodišnjeg projekta „Povijesna središta, suvremeni grad i održivi turizam“. Polazna pitanja cjelokupnog istraživanja i planiranja u sklopu radionice bila su: jesu li danas otoci zadarskog akvatorija na najprimjereniji način uključeni u život grada i u strategiju razvoja cjelokupnog područja, te koliko se grad oslanja na otoke i obrnuto?

Administrativna podjela je izrazito važna za razvoj otoka, no ne ulazeći u političke odluke podjele prostora, željelo se propitati različite modele odnosa grada i otoka s obzirom na različite modele upravljanja njima, kao i ono što je moguće pokrenuti odmah, a što planirati u budućnosti.

Analizirajući potencijal prostora u svrhu njihove revalorizacije, nudeći prijedloge za njihov održiv razvoj i podizanje kvalitete života, studenti su u kontaktu s predstavnicima lokalne samouprave i aktivnim sudjelovanjem stanovnika nastojali dati poticaj drukčijem pristupu planiranju, projektiranju i mogućim intervencijama na prostoru otoka. Oni su u interdisciplinarnim timovima, pod mentorskim vođenjem nastavnika sa Sveučilišta u Zadru i Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu, analizirajući cijeli zadarski arhipelag izradili idejne projekte za pojedine lokacije na otocima Molatu, Dugom otoku i Ugljanu, te sve objavili u pratećim publikacijama.

Cilj cijelog projekta Zadar 2020. bio je pridonijeti nekim novim idejama promišljanju urbanog prostora lokalne zajednice kroz multidisciplinarni pristup koji bi sagledao odnos grada i njegovog funkcionalnog prostora otoka, uz propitivanje i učešće lokalne zajednice. Rezultati su bili prezentirani i objavljeni i na međunarodnim skupovima.

Ključne riječi: otoci, edukacija, interdisciplinarni pristup, održiv razvoj, planiranje prostora

INTERDISCIPLINARY APPROACH TO ISLAND EDUCATION AND SPATIAL PLANNING

Summary

An interdisciplinary approach to education is necessary to understand the problem of island isolation, their potential, and better planning of their development. The most important aspects of sustainability, from social and economic to environmental, can be considered in such tasks.

An interdisciplinary architectural-urban workshop entitled “Zadar - city and islands” (Zadar, 2018) was held in Zadar, jointly organized by the Faculty of Architecture of the University of Zagreb and the University of Zadar, as part of the four-year project “Historical Centres, Contemporary Cities, and Sustainable Tourism “. In addition to teachers and students, guest lecturers from various professions participated in the workshop. The fundamental questions of the overall research and planning as part of the workshop were: Are the islands of Zadar’s water area today included in the most appropriate way in the life of the city and the development strategy of the entire area, and how much does the city rely on the islands and vice versa? The administrative division is significant for the development of the island; however, without entering political decisions about the division of space, we wanted to question different models of the relationship between the city and the island concerning different models of their management, as well as what can be started immediately and what can be planned in the future.

Analysing the potential of spaces for their revaluation, offering proposals for their sustainable development, and raising the quality of life, the students, in contact with the local self-government and active participation of citizens, tried to give impetus to a different approach to planning, designing and possible interventions on the island. In interdisciplinary teams, under the mentorship of teachers from the University of Zadar and the Faculty of Architecture in Zagreb, they created conceptual projects for individual locations on Molat, Dugi otok, and Ugljan and published everything in the accompanying publication.

The goal of the Zadar 2020 project was to contribute some new ideas to the reflection of the urban space of the local community through a multidisciplinary approach that would look at the relationship between the city and its functional space, with the questioning and participation of the local community. The results were presented and published at international meetings.

Keywords: islands, education, interdisciplinary approach, sustainable development, spatial planning

